

Mens vi venter på gjødselregelverket....

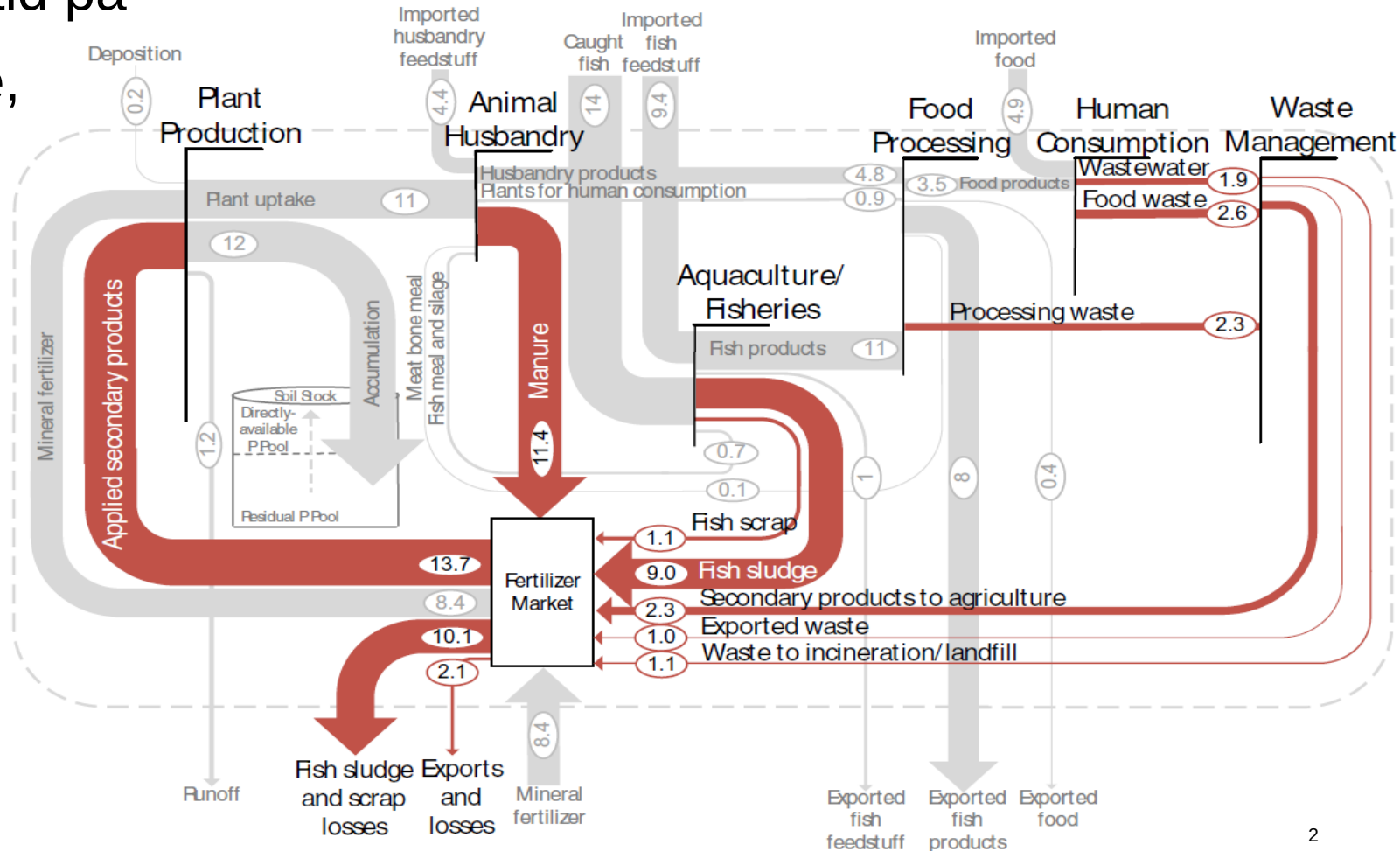
Jon Magnar Haugen

18.01.23

Vi har store ressurser

Men det oppstår ikke alltid på

- samme sted/mengde,
- samme tid
- samme form/ kvalitet som vi trenger det

Bakgrunn og behov for regulering

- Overgjødsling har negativ effekt på vannkvalitet, utslipp av klimagasser og dårlig utnyttelse av fosfor som ressurs
- Internasjonale forpliktelser for reduserte utslipp:
 - EUs vanndirektiv – Norge må gjøre tiltak for å oppnå «god tilstand» i norske vannforekomster
 - FNs bærekraftsmål – god forvaltning av gjødselressursene er sentralt for å nå flere av målene
 - EUs nitratdirektiv, EUs «takdirektiv» om luftforurensning, Gøteborgprotokollen, Nordsjøavtalen og Parisavtalen

I påvente av nytt regelverk

- noen endringer skjer allerede

- Politikkutvikling
- Ajourføring av kunnskap
- Noen utviklingstrekk i praksis
- Aktuell oppfølging i øvrige myndigheter og forvaltning

I påvente av nytt regelverk - hvilke tema

- spredning til riktig tid – frist for spredning og krav til lagerkapasitet
- i riktig mengde – hvor mye er tillatt
- På riktig måte – miljøvennlige spredemetoder
- Punktutslipp
- Unngå spredning av uønskede stoffer

Nasjonale føringer for arbeidet med oppdatering av de regionale vannforvaltningsplanene

Gjødselregelverket stiller generelle krav til spredemengde og spredetidspunkt mv., og skal sørge for at gjødsla blir utnyttet til plantevekst. For jordarbeiding er det krav i forskrift om produksjonstilskudd om å etterlate en vegetasjonssone mellom jordbruksareal og vassdrag for å motvirke avrenning. Tilskuddsordninger er organisert i Regionale miljøprogram (RMP), og eksempler på tiltak som kan motta tilskudd er å la være å pløye om høsten, etablere grasdekte buffersoner langs vassdrag og i vannførende dråg og endret gjødslingspraksis.

I regelverket finnes det hjemler som gir kommunen og fylkesmannen mulighet til å stille strengere krav til miljøtiltak i særlig utsatte områder, men som i liten grad er tatt i bruk. Fylkesmannens hjemmel til å innføre lokale forskrifter i medhold av jordlova følger av forskrift av 19. desember nr. 1818 om delegering av myndighet til å fastsette regionale krav til jordarbeiding til fylkesmannen etter jordlova § 11. Lokale forskrifter kan omfatte restriksjoner rundt jordarbeiding på høsten, krav om buffersoner for dyrket mark nærliggende åpent vann mv. Slik forskrift er imidlertid kun gitt i Akershus og Østfold. Etter *forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav* har kommunen adgang til å stille mer restriktive eller lempelige krav til spredetidspunkt ut fra situasjonen lokalt. Tilsvarende kan man stille mer restriktive krav til spredeareal-/mengde. Lokale forskrifter som gir utvidet tidsfrist for spredning uten nedmolding om høsten, er fastsatt i en rekke kommuner. Adgangen til å sette strammere frist for høstspredning eller spredemengde er derimot i liten grad tatt i bruk.

6.3 Føringer for gjennomføring av planer og iverksettelse av tiltak

Det er behov for forsterket innsats mot forurensning fra jordbruk for å oppnå målet om god tilstand i alle landbrukspåvirkede vannforekomster.

I områder hvor iverksatte tiltak ikke er tilstrekkelige til at miljømålet god tilstand nås, innføres mer forpliktende krav. Herunder skal fylkesmennenes og kommunenes hjemler til å stille krav til gjennomføring av miljøtiltak tas i bruk der det er nødvendig for at miljømålene etter vannforskriften nås innen 2027, og senest innen 2033.

Lager og punktutslipp

Punktutslipp er utslipp fra blant annet fjøs, gjødsellager og siloanlegg, og er mest aktuelt i husdyrproduksjon. Slike utslipp har man stort sett forebygget gjennom krav og regelverk, på samme måte som blant annet avløp. Slike regler gjelder stort sett likt for alle, uten noe videre grunnlag for differensiering og prioritering lokalt. En oppgave i planprosess og gjennomføring av planer kan likevel være å kartlegge punktutslipp og sikre etterlevelse av eksisterende krav. Videre gis det støtte gjennom investeringsvirkemidler slik som SMIL og IBU.

- Her må krav og forventninger for jordbruk være de samme som for øvrige deler av samfunnet.
- Kan i større grad løses en gang for alle.
- Gjenstående utfordring at gjødsellagrene er for små, og spredning styres av lagerkapasitet og ikke av plantenes behov.

Lagerkapasitet/ spredetidspunkt

- Forskrifter om utvidet frist for spredning er fastsatt i flere kommuner.
- Forskrift med strammere frist for spredning er i mindre grad tatt i bruk.
- I husdyrområder der miljøkrav må til, kan frist for spredning være noe å se på.
- Innen IBU-ordningen kan det gis støtte til lagerutvidelse for 10/12 mnd.

Forskrift om spredeperiode for husdyrgjødsel mv., Hå, Time, Sandnes, Stavanger, Randaberg, Gjesdal og Klepp kommuner, Rogaland
24.05.2018 nr. 1037

Forskrift om frist for gjødselspreiing, Giske
20.06.2013 nr. 831

Forskrift om spredning av husdyrgjødsel, Namsskogan
18.01.2011 nr. 378

Forskrift om spredning av husdyrgjødsel, Saltdal
29.09.2010 nr. 1313

Forskrift om frist for gjødselspreiing, Leikanger
15.04.2010 nr. 599

Forskrift om frist for gjødselspreiing, Herøy
25.03.2010 nr. 659

Redusert avrenning fra veksthus

Fylkesmannen i Vestfold og Rogaland samt gartnerlagene i de to fylkene, har starta opp et prosjekt for å se på hvordan avrenning av næringsstoff fra veksthus kan reduseres. NIBIO og NLR Viken er også involvert i prosjektet.

Andre punktutslipp

- Veksthus: kjærkomment arbeid i NLR, næringa, statsforvalteren med å kartlegge avrenning og identifisere rensetiltak.
- Avrenning fra veksthus – ikke «vanlig forurensning» som uten videre kan være lovlig etter forurensningsloven.
- Biogassanlegg uten system for resirkulering av næringsstoffene – kan heller ikke uten videre være lovlig.
- Begge vil kreve utslippstillatelse for å være lovlig, naturlig å stille krav om gjenvinning
- Det er altså ikke lovtomt rom, men for framtida likevel ønskelig med generelle regler i forskrift framfor å avhenge av enkelttillatelser.

Miljøvennlig spredning

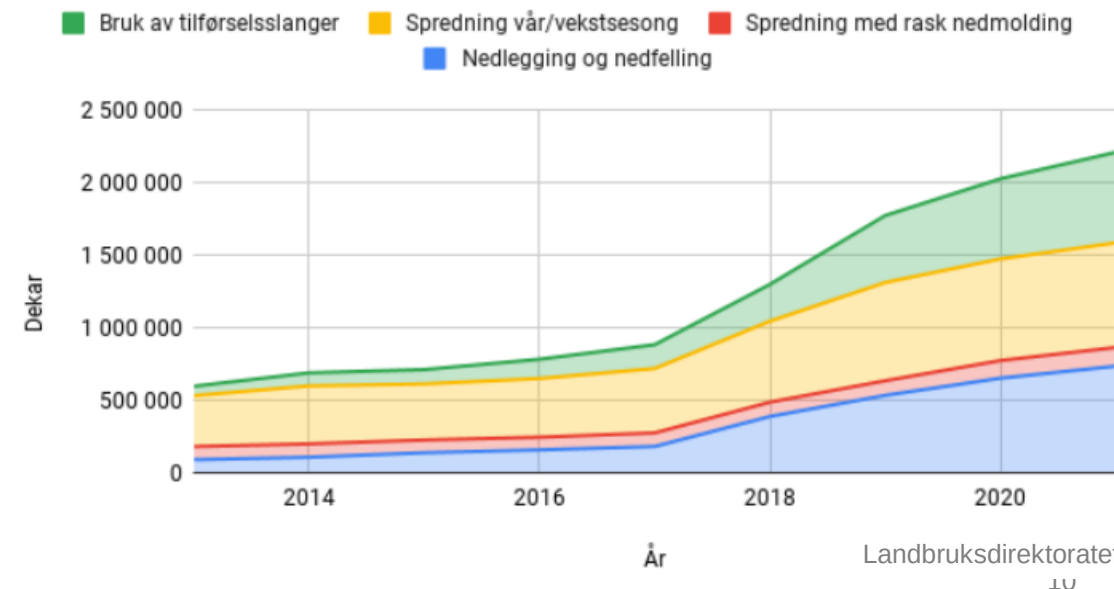
- I RMP siden 2013

Gitte metoder som får gjødsla raskt ned på eller i jorda

- Primært for å redusere ammoniakktap
- Lettere utstyr åpner for spredning til gunstig tid – godt for planteopptak og redusert avrenning

Spredning vår/vekstsesong

- Høstspredning har vært vanlig og kanskje forsvarlig tidligere
- Målet er å vri spredning til vår/sommer

Arealmessig fordeling av gjødsla

	Millionar daa med HG				Millionar tonn husdyrgjødsel			Tonn HG/daa		
	2000	2013	2018	LT 2020	2000	2013	2018	2000	2013	2018
Fulldyrka eng			2,41				7,53			3,1
Overflatedyrka eng	2,56	2,40	0,08		10,89	7,98	0,20	4,3	3,3	2,3
Innmarksbeite		0,37	0,43			0,75	0,86		2,0	2,0
Åker	1,19	1,05	1,05		4,98	2,91	2,35	4,2	2,8	2,3
Tot	3,75	3,81	3,97	3,86	15,88	11,64	10,95	4,2	3,1	2,8

Andel jordbruksareal i ulike kategorier som får tilført husdyrgjødsel i år med gjødselundersøking/landbruksteljing.

Andel areal som får HG	2000	2013	2018	2020
Fulldyrka eng			0,50	
Overflatedyrka eng	0,40	0,5	0,42	
Innmarksbeite		0,23	0,27	
Åker	0,30	0,31	0,32	
Tot	0,36	0,39	0,40	0,39

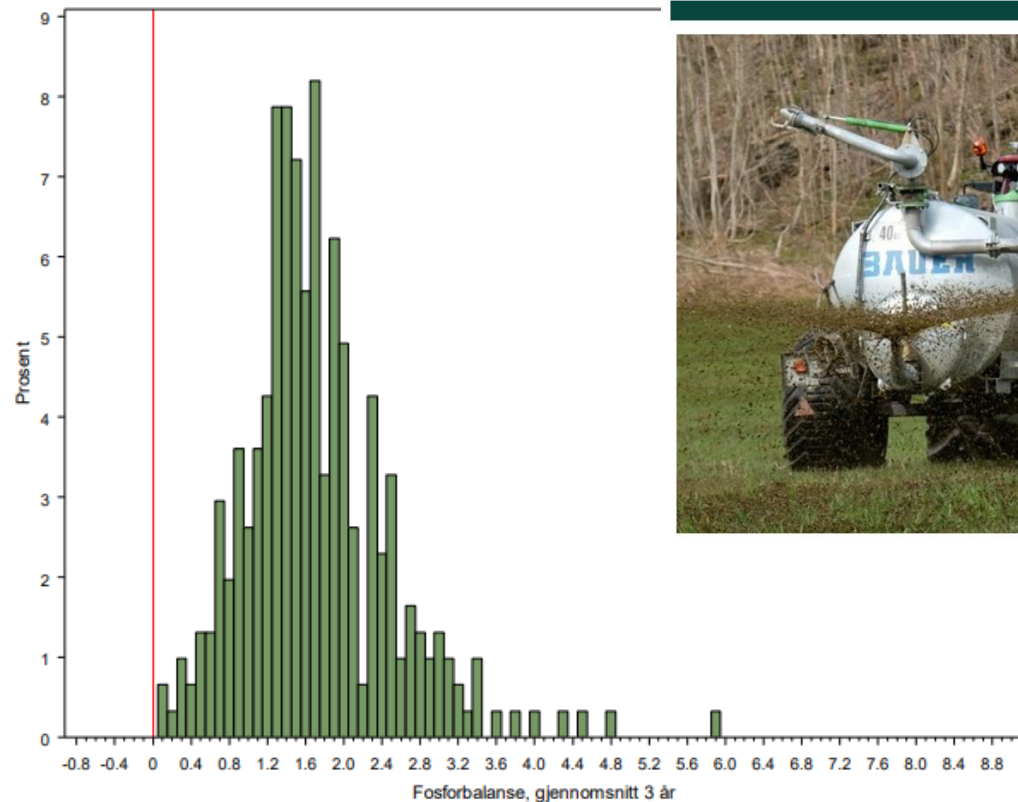
- Mindre husdyrgjødsel i kornområdene
- Den gjødsla som er spres god ut
- Rikelig husdyrgjødsel i andre deler av landet
- Brukes nokså rikelig på bare deler av arealet

Fra SSB/NIBIO

Fosforgrense

Foretaksøkonomiske konsekvenser av forslag til endringer i gjødselregelverk

Disaggregerte analyser basert på data fra Driftsgranskinger i jord- og skogbruk

NIBIO RAPPORT | VOL. 8 | NR. 47 | 2022

Gård og produksjon	Fosforbalanse
Nr 1 Ku og gris	0,61
Nr 2 Ku og okse	0,44
Nr 3 Ku og sau	0,17
Nr 4 Ku og gris	1,35
Nr 5 Ku og okse	0,61
Nr 6 Ku, okse, sau	0,65
Nr 7 Ku og sau	0,65
Gjennomsnitt, alle	0,64

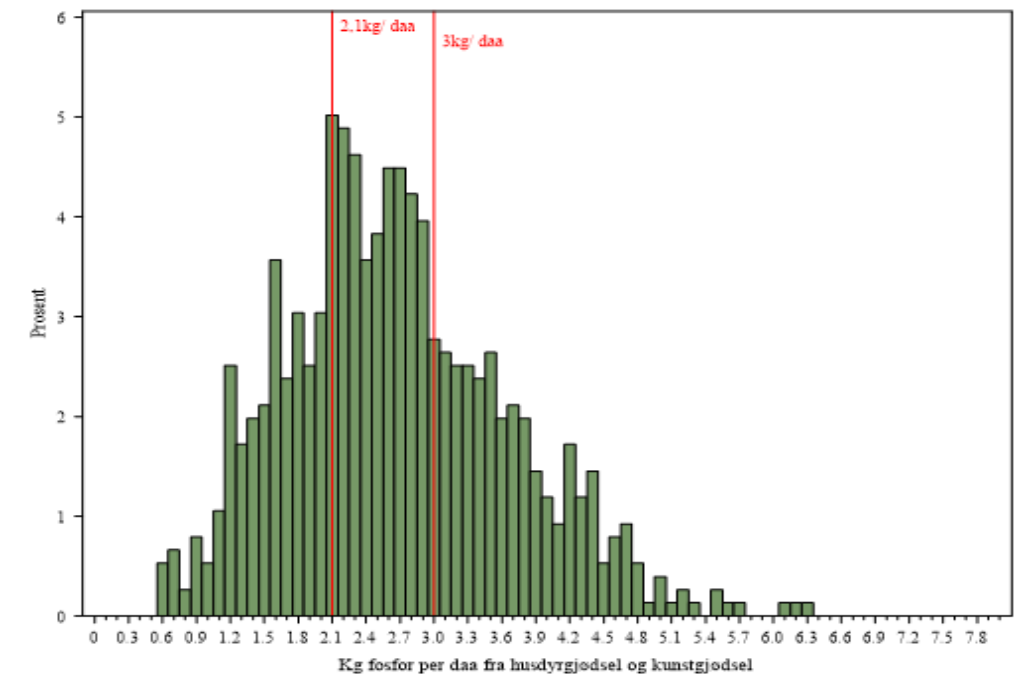
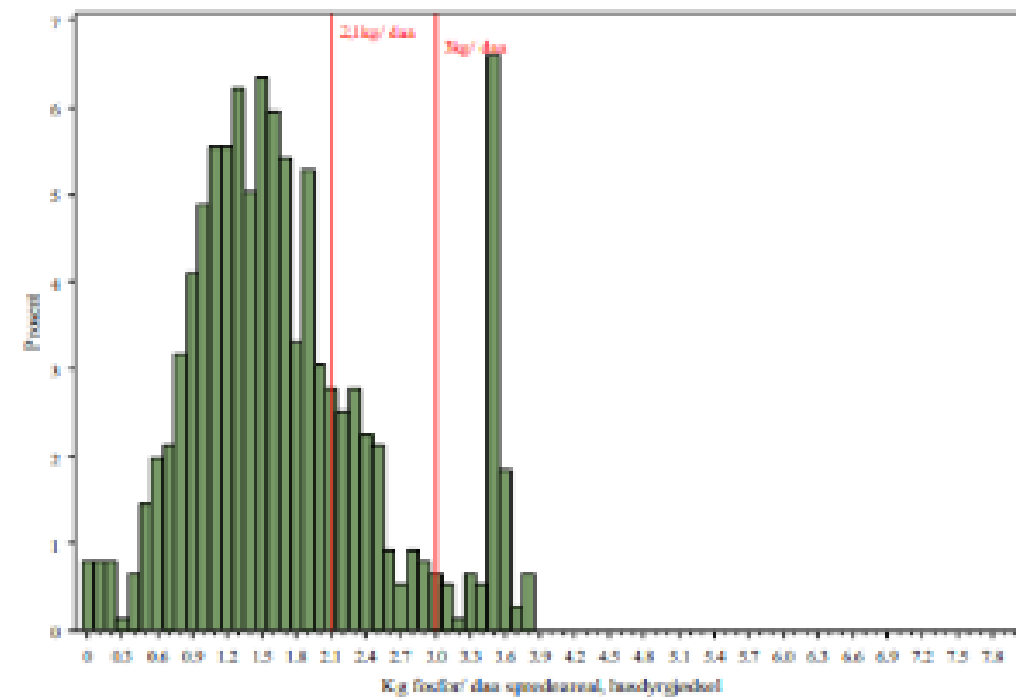

Situasjonen i dag og konsekvenser av innstramming

Stort behov for omfordeling

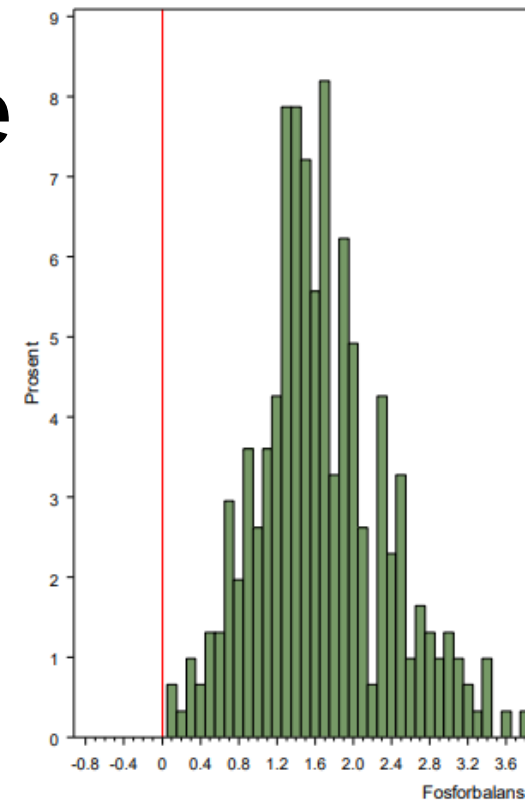
Vil være krevende, men slik oppnår vi å gjøre problemet om til en ressurs

Trenger utvikling i markeder og innovasjon

Flere prosesser på gang som kan avhjelpe hhv. vannmiljøet og strammere regler

- Styrket fosforbalanse gjennom høye avlinger og selvforsyning
- Fosforfattig kraftfôr
- Fosforfri mineralgjødning
- Gjødselmarkedet: husdyrgjødsel blir også mer verdsatt
- Biogass – men herfra gjenstår samme overskudd å omfordele
- Markedet kommer ikke av seg selv – må erstatte mineralgjødning som er innarbeidet og med lettvinn håndtering
- Bestilling til NIBIO: vurdere krav om en minimumsandel gjenvunnet fosfor ved salg av fosforholdig gjødning (dvs. et omsetningskrav).

Lokale regler om spredemengde?

- Nasjonale føringer, og godkjenning-brev for vannforvaltningsplaner, viser til mulighet for lokale regler også om spredemengde.
- NB: Kan være vanskelig for kommunen å gå inn med noe slikt.
- Staten mener ikke å skyve kommunene foran seg.
- Poenget er derimot at adgangen er der, og at forbedringer i fôrproduksjon (oppstrøms) og biogass mv. kan øke toleransen for stedsspesifikke krav

Bruk og lagring av husdyrgjødsel reguleres gjennom forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav, og det er denne forskriften som regulerer spredeareal for husdyrgjødsel. Endringer i forskriften vil dermed endre næringstilførselen på jordbruksareal i Rogaland. Kommunene kan i enkeltvedtak eller i forskrift sette strengere krav til spredeareal i områder med alvorlig forurensing eller fare for alvorlig forurensing. Strengere krav til spredeareal vil påvirke lønnsomheten og konkurranseevnen til jordbruksforetak, og endringer bør gjøres på overordnet nivå for å sikre like-behandling. Forskriften er under revisjon og har vært det siden 2009.

Figur 18: Eksempel på en bekk som mangler kantvegetasjon helt, og risikoen for avrenning og erosjon i bekken er svært stor. I tillegg mangler viktig skygge og tilførsel av insekter fra vegetasjon for livet i bekken. Foto: Jarle Lunde, Ryfylke vassområde.

